



Тако се испоставља да је поема *Седам малих дрхтаја* поетски врх религиозне поезије Селимира Радуловића управо због тога што симболичко-метафорички доследно и дословно прати ток библијског предлошка, истовремено се, интертекстуалним поступцима, смењивањем тачке гледишта и уплитањем архетипских образаца усменог предања, као и елемената егзистенцијалистичке

филозофије Серена Кјеркегора, конституише као модерна прича која се тиче савременог, колико и старозаветног човека. Аутентичним лирско-исповедним расклапањем Свете приче, *Седам малих дрхтаја* песник претаче у метафизичке дрхтаје човековог крхког постојања, превладавајући језу његове савремене угрожене егзистенције крилима хришћанске вере и духовног поуздања Књиге. ■

#### ЛИТЕРАТУРА:

- Анџологија руске поезије XVII–XX век*, књига друга. Избор, предговор и текстови о песницима Александар Петров, Београд: Просвета, 1977.
- Белеслијин, Драгана, „Који је час, оче?“, у: Селимир Радуловић, *Под кишом суза с Пајмоса*, Изабрана дела, књ. четврта, Београд: Српска књижевна задруга, Нови Сад: Православна реч, 2013, III–XVI.
- Библија, Стири и Нови завети*, Превео Др Лујо Бакотић, Београд: Метафизика, 2003.
- Вук, СНП II: *Српске народне њесме, скупио их и на свијет издао Вук Сџеф. Караџић, књ. II, у којој су њесме јуначке најстарије*, Беч, 1845. *Сабрана дела Вука Караџића*, књ. V, прир. Радмила Пешић, Издање о стогодишњици смрти Вука Стефановића Караџића 1864–1964, Београд: Просвета, 1988.
- Вук, СНП IV: Вук Стефановић Караџић, *Српске народне њесме*, књ. IV, 1862, *Сабрана дела Вука Караџића*, књ. 7, прир. Љубомир Зуковић, Издање о стогодишњици смрти Вука Стефановића Караџића 1864–1964, Београд: Просвета, 1986.
- Косидовски, Зенон, *Библијске лејенде*, осмо издање, Београд: СКЗ, 1991.
- Милошевић-Ђорђевић, Нада, *Заједничка њемајско-сјејна основа српскохрватских неисторијских ејских њесама и њрозне њтрадиције*. Монографије. Књ. XLI. Београд: Филолошки факултет Београдског универзитета, 1971.
- Матицки, Миодраг, „Удео каталога Карађорђевих војвода у легенди о устанку“, у: *Карађорђево војводство у историји, еју и драми*, Зборник радова са научног скупа и поводом њега, прир. Ненад Љубинковић, Велика Плана, 1997.
- Негришорац, Иван, „Повратак светости у поезији Селимира Радуловића“, у: Селимир Радуловић, *Под кишом суза с Пајмоса*, Изабрана дела, књ. четврта, Београд: Српска књижевна задруга, Нови Сад: Православна реч, 2013, 101–119.
- Радојчић, Саша, *Слике и реченице*, Краљево: Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, 2017.
- Радојчић, Саша, *За светилом из очеве колиде: критичарски њојмовник*, Нови Сад: Градска библиотека у Новом Саду; Зрењанин: Градска народна библиотека „Жарко Зрењанин“, 2018.
- Сенке и њихови њредмеји: анџологија новијеј српској њесништва 1991–2020*, прир. Саша Радојчић, Краљево: Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, 2021.
- Радуловић, Селимир, *Под кишом суза с Пајмоса*, Изабрана дела, књ. четврта, Београд: Српска књижевна задруга, Нови Сад: Православна реч, 2013.

**БОШКО СУВАЈЦИЋ** (Драгиње, 1965), управник Катедре за српску књижевност са јужнословенским књижевностима (Филолошки факултет, Београд) и заменик управника Међународног славистичког центра. Објавио је више научних монографија, антологија, студија, расправа и приказа у домаћој и страниј стручној периодици. За књигу *Иларион Руварац и народна књижевност* добио је Награду Вукове задужбине за науку (2007), а за књигу *Певач и њтрадиција* Награду „Миле Недељковић“ за најбољу фолклористичку књигу (2010). Објавио је збирке песама *Сонети*. *Ватре* (2013) и *Анита viva* (2016) и књигу изабраних драма *Периџеорион* (2015).



Саша Радојчић

## Основне њоејичке црџе њесништва Селимира Радуловића

Поезија Селимира Радуловића, и то ће несумњиво запазити свако ко чита или чује његове стихове, поседује две основне поетичке карактеристике. Прва се тиче њиховог тематско-мотивског слоја, којим доминира симболички свет Библије, односно светоотачких учења. Друга карактеристика се односи на формални и ритмичко-реторички слој песме, који се најближе може одредити као нека варијанта неокласицистичког приступа. Ти стихови, дакле, истовремено уважавају оба извора европске културе – духовни универзум Светог писма и универзум старогрчке антике. Погрешимо уколико у сагледавању Радуловићеве поезије пажњу усмеримо само на један од та два извора. Дух Светог писма овде живи у стиху класичне фактуре.

Оваквим основним позиционирањем помоћу наведене две карактеристике, ова поезија успоставља извештан одмак у односу на актуелне развојне токове српског песништва. Савремена српска поезија познаје читав низ поетичких модела, при чему су најбројнији неосимболистички и неоверистички, у различитим варијантама. Тиме не желим да кажем да ова два поетичка модела исцрпљују слику српске поезије данас, јер би се лако могло указати и на низ другачијих поетичких модела, да поменем неке од њих: неоавангардне, надреалистичке, поетике „матерњег језика“, метафизичког лиризма итд. – већ само то да су веристичке и симболистичке претпоставке најчешће, било да делују самостално или повезане са неким

другим поетичким претпоставкама, што све заједно даје слику богате и разноврсне позадине пред којом се појављују појединачни песнички гласови. У условима таквог, полицентричног или чак сасвим децентрираног поетичког вишегласја у коме су неке ноте, можда привремено, чујније од других, али не искључују друге, условима који су карактеристични за стање поезије нашег доба, и то не само у српској, већ и у другим књижевностима, поезија Селимира Радуловића захтева за себе посебан положај, из најмање три разлога.

Прво, његови стихови, како својим звуком и фактуром, тако и искуством које изражавају и тематско-мотивским круговима које отварају, сугеришу да их на некој замишљеној поетичкој мапи која би обухватила више векторских димензија, и коју би вредело извести као скицу једне типологије поетичких варијанти у оптицају, сврстамо на страну која стоји ближе традиционалистичким представама. Овакво сврставање потребно је додатно прецизирати, зато што се у свом ослањању на традицију Радуловићева поезија такође разликује од данас најчешћих начина на које се у српском песништву оживљава традиција: она се не позива на песму народног певача, нити на неку посебну поетичку позицију из историје српског песништва. Конкретан профил традиције на коју се наслања Радуловић је смисаони универзум Библије; али при томе тај универзум песник усваја директно, а не посредством неког другог песничког дела.



Теодора Брадић, „Снови”, 69,5 x 24,5 cm

Питање Радуловићевог традиционализма покушају да појасним тако што ћу га превести у комплементарно питање његовог односа према модерности. Сигурно је да се овај песник не одриче модернистичких форми нити губи из видокруга проблемске кругове модерног доба, пре свега питање субјективности и њене ситуације. Штавише, сва његова новија поезија мотивисана је управо положајем модерног човека, препознајући његову понорну егзистенцију и тражећи одговор на то што је модерни човек сам себи постао највећи проблем. Одговор који је овај песник нашао захтева да се учини корак од изузетног значаја, али корак који уједно ставља под знак питања једну од најважнијих претпоставки модернистичке поетике. То је захтев за аутономијом естетских вредности. Радуловић те вредности подређује оним вредностима чије је порекло у сфери религиозних односа. На место модернистичке сумње у све и свакога, он заступа позицију апсолутног поверења у смисао, чији је гарант трансценденција, Бог, Исус Христос. Морамо бити свесни да таква стратегија јако ограничава рецепцијски потенцијал ове поезије, нарочито у круговима критике за коју су модернистичке поетичке претпоставке нека врста аксиома, критике за коју је, парадоксално, сумња постала нека врста догме.

*Друјо*, када је, пре три деценије, именовао своју песничку „вечну браћу немачку”, Хелдерлина, Рилкеа и Тракла, Селимир Радуловић је то учинио вођен исправним аутопоетичким представама. На чему је засновано његово сродство са овим песницима? Радуловић је близак Хелдерлину по химничкој интонацији стихова и сталном присуству христолошког подтекста; Траклу по сугестији атмосфере потмуле осећајности, а са Рилкеом по ономе што Слободан Жуњић веома лепо назива „узором страховитости”, мислећи на доживљај додира са трансценденцијом. Са свом тројицом веже га доживљај света као светковине, света који није исцрпљен збиром ствари које се налазе у њему.

Радуловић је, другим речима, указао на одређене могућности уобличавања песничког искуства са којима је осетио сродност, и то још док је писао

стихове које је критика листом оцењивала као резултат неоавангардног поимања песме. Исправност препознавања сродства са наведеним песницима потврдила се у књигама које је Радуловић објављивао од 1995. (почев са збирком *У сјенку улазим, оче*), и које више нико не назива авангардним, иако је песник не једном исте стихове, само графички другачије организоване, преносио из ранијих књига у нове целине и нове контексте. Та околност заслужује да буде пажљивије испитана, а овде ћу понудити само питање које сигнализује угао из којег би такво испитивање могло да почне: На основу чега неку песму називамо (нео)авангардном? Шта то она мора да има (или да нема) да бисмо је сматрали (нео)авангардном? И, уколико се сагласимо да је тражено дистинктивно обележје (нео)авангардистичке уметности неповерење према традицији, које може ићи све до одбацавања традиције, онда Селимир Радуловић никада није био (нео)авангардиста! Чак ни у прошлом веку.

По чему су препознатљиве Радуловићево песничке књиге из овог века? Њихову главну особину описују као трагање за начином на који ће, у својој савремености, изразити један од основних видова искуства за које је човек способан: религиозно искуство. Конкретније, то је искуство засновано на хришћанском погледу на свет, и на учењима хришћанских боготражитеља. Радуловићево полазиште је увид у онтолошку и епохалну болест савременог човека, а име те болести је познато: *заборав трансценденције*, напуштање подручја светог. Излечење би се састојало у повратку том подручју. Али, невоља савременог човека није само у томе што је заборавио оностраност као своје уточиште, него, пре свега, у томе што је хтео да је заборави, што је пригрлио златно теле савременог конзумеристичког хедонизма, који свет види као површину за игру исфабрикованих потреба и средстава да се оне брзо и лако задовоље. Снови о индивидуалној и колективној еманципацији су се у свести човека, какав је постао данас, претворили у искључиви захтев за стварношћу овога света, за деловањем, задовољством и успехом у тој, плошној, једнодимензионалној стварности. За неку

другу, слојевитију, рељефнију и дубљу стварност, тај човек више нема ни воље, ни мерила. Он не зна и поноси се својим незнањем, заборавио је да осећа и хвали се својом отупелашћу, он коначно своју веру отвара идолима које му испоручују савремени масовни медији – идолима из области професионалног спорта, политике или популарних садржаја који издалека личе на уметност.

Радуловићева поезија негира ту самоспутаност човека и отвара се искуствима стварности вишег реда, њеном прихватању и жељи да јој припада. Али исто тако, та поезија зна и за странпутице и уске стазе на које наилазе они који крену путем обнове основних религиозних односа. Као и то да је на овом путу понекад најбоље кренути најужом и најстрмијом стазом, и да је завијен и заплетен пут заправо краћи од онога који иде правом линијом. Селимир Радуловић у својим песмама често инсистира на оваквим и сличним парадоксима, и тако показује сродност своје поетичке позиције са ставовима негативног (или апофатичког) богословља, за које је Бог потпуно изван домашаја човековог знања и мишљења, те се може говорити само о ономе што Бог није, али не и о ономе што јесте.

Идеје апофатичког богословља код Радуловића долазе до речи, на пример, у циклусу о седморици невидљивих монаха са Атоса – који су недоступни човековим чулима. Њихово постојање није од овог света; за овај свет они заправо и не постоје. Када један глас евоциран у песми сведочи о сусрету са овим монасима, други глас је одмах ту да утврди да такав сусрет није могућ, да се, према томе, није догодило, или да се догодило нешто друго:

*То је њусио месџо, чега моје, мило,  
Нема њамо ни келије, ни монаха.  
Твоје чистио и њростио срце  
Видело је светије људе који се јављају  
Само ономе ко је достџојан!*

Није једноставно одолети напетости тог, са становишта овога света, немогућег збивања. Како се може видети оно што је невидљиво? Како се може додирнути нешто бестелесно? Јер, чак и када лир-

ски глас мисли да је у стању да наведе околности и детаље сусрета са невидљивим монасима, када му се учини да је ступио у интеракцију са њима, оно што му на крају остаје, оно на шта може да се позове, само је оно што је учинио он сам, а свако присуство *другої светиа* ишчилело је без трага.

*Добро се сећам – видео сам њећину.  
У њој, њросџи дрвени лежај, с мошџима.*

*Ујалио сам кандило.*

*Сад видим да нема ни њећине,  
Ни лежаја, одеће земаљске, ни мошџију.*

*Једино кандило још јори.*

Светлост тога кандила је од исте врсте као светлост коју је око себе ширио ужарени грм, који се призива у завршним исказима петоделне песме „Бежећ из свог века”, у којој свако певање почиње стихом „Ево ме, још певам, учитељу, дивни!” и у којој смемо да препознамо универзалну ситуацију човека-песника пред Богом. Тај човек је проговорио „о промени бића, о обличју, новом”, и сам захваћен преображајем:

*Грађе обновљене, с маском њреко лица,  
Изнова се рађам.*

Питање је да ли је потребно да „маску преко лица” разумемо као рефлекс на наше дане, што би овој песми додало и димензију историјске актуелности, или је реч о општем човековом обележју, о хтењу да буде маскиран.

Радуловићеве песме говоре о оностраном, о светом, које на тренутак, у магновењу, без обзира на то хоћемо ли или нећемо да га примимо у свој видокрут, јер то није у нашој моћи, обасја наш, овај свет, и затим, већ у следећем тренутку, нестане, без опипљивог трага. За очи које гледају само овај свет и за главу која само о овом свету мисли – то не постоји. Ако је нечега и било, више га нема. Дакле, заборавимо на то. Али ужасно је заборавити

искру у којој је на тренутак засјао други, бољи свет. Песничка мотивација Селимира Радуловића је сва у отпору таквом заборављању. Он нас подсећа на сусрете са невидљивим и позива на учешће у стварности онога чега наизглед нема – а има га највише! И због чега има свега другог.

Као и у малочас наведеним стиховима, код Радуловића се песма често развија у дијалошкој форми. То је дијалог који се одвија на две равни: најпре хоризонталној, између овосветских актера, и тада по правилу, онај искуснији, не нужно и старији, упућује да се димензија светог достиже једино неизрецивим и утолико парадоксалним искуством. Друга раван је вертикална, молитвена – и само наизглед монолошка. Јер, иако нема гласног одговора трансценденције (бар не таквог које би се лако могло саопштити неком трећем), онај ко учествује у том дијалогу сигуран је да чује одговор; стиховима из збирке *Сенка осмої еона*:

*... смерном се  
Тајна сама ојкрива.*

Реч је, дакле, о поверењу које не пита за разлоге, што је један у пресудној мери не-модеран став. Као илустрацију можемо узети једну од најупечатљивијих целина Радуловићеве поезије, поему *Седам малих дрхџаја*. Када говоримо о овој поеми, могли бисмо да коментаришемо мозаичку структуру текста, вишеструкост и наизменичност индивидуалних перспектива које активирају поједина певања. Али такође бисмо морали да нагласимо да су све то перспективе којима ограничени човеков разум настоји да савлада једну од најнеобичнијих библијских прича, ону о Авраму и Исаку. У визури коју даје poema Селимира Радуловића, то је прича која тематизује апсолутно поверење у трансценденцију, односно готово надљудско одсуство сумње. Песников приступ прихвата и подноси инхерентну парадоксалност ове приче, и апсорбује је двоструким чином вере: оним приказаним и чином који је сам приказ.

И коначно, *џрећи* разлог који намеће потребу да поезију Селимира Радуловића посматрамо као

издвојену појаву унутар оквира савременог српског песништва, јесу својства њеног стиха и интонације коју тај стих постиже. Тон Радуловићеве поезије је химнички свечан. Његова варијанта стваралачког обнављања традиције састоји се како у повратку класичној интонацији стиха, тако и у деловању садржаја обликованих дугим развојем књижевног, филозофског и богословског предања. Релативно сведен обим мотива и тематских основа код овог песника се вишеструко варира и усложњава. Цизелираност стиха, знатан реторички напон, окретање основним егзистенцијалним односима на семантичком плану, приближавају Радуловићеву поезију искуствима европског метафизичког лиризма. Ова оцена се односи на њено успостављање додирних тачака са поезијом која изражава сродан доживљај света, што је већ било поменуто. Код Радуловића, тај доживљај се артикулише у слушаивање (обновљеног) исконског склада, свечано искуство света, које се може преточити у говор само химном, славећи свет и његовог Творца. Из ноћне таме као амбијента овог песништва, што је критика одавно утврдила, пробија нека светлост: то се реч, сијајући и сама, упућује ка вечном, надсветском светлу првобитне речи.

Песник-химничар, иако се обраћа оном универзалном и надвременом, или можда баш зато – мора да рачуна са тим да ће његова поезија остати апартна у спољашњим релацијама тзв. књижевног живота и његових „трендова”. *С виса сунчаної, сџрашної* боље се виде небеса, него послови и дани земаљског трајања.

Поједине Радуловићеве песме остварене су као својеврсна поетска виђења новозаветних епизода, још чешће као метафоризовани, естетизовани христолошки искази боготражитеља. Да би

остварио што сугестивнији смисаони склоп, песник се ослања на архаизовани, најчешће веома артифицијелни вид говора, као подесна стилска средства користи релативно ретке лексичке облике, или глаголска времена скоро ишчезла из свакодневне употребе, што уз непрестано палимпсестно одношење према библијском подтексту, динамизује текст ове поезије.

Додатну вредност ова поезија постиже не само овим, реторичким и интертекстуалним техникама, већ и чисто лирским средствима и њиховим ефектима. Реч је, у првом реду, о песмама које сведоче о личном трагању, о пометености пред величином света и онога што превазилази свет, о личном путу вере и надања, о препознавању у људском и надљудском, о стрепњи и о налажењу. У складу са античким разликовањем које су преузели боготражитељи каснијих векова, овде можемо да говоримо о два језика – једном, језику разума, у чијем озрачју се вешто, научено крећемо, и другом, језику срца, које је орган вере.

Вера је основна реч Радуловићеве поезије, чији оквир се шири, којој није више подтекст толико само Јеванђеље, колико универзалан дијалошки однос човека и Бога, чија тема је „страшна тајна смрти”, једна од основних чињеница човековог начина постојања. Оно што вера обећава јесте победа над смрћу – али пре те победе претходно треба победити сумњу, која је такође један од основних феномена човекове свести. Тако Радуловићева песма, крећући се подручјем елементарних односа за које је човек способан, остварује неке од исконских могућности песништва. Да песничка реч буде химна, али и псалам. Да превазилази себе саму и своју тако људску сумњу. И да, после свих сумњи, спокојно чека час када ће се јавити *мирни и светили весник*. ■

САША РАДОЈЧИЋ (1963), дипломирао и докторирао филозофију на Филозофском факултету у Београду, магистрирао на Филолошком факултету у Београду (наука о књижевности). На Факултету ликовних уметности у Београду предаје Филозофију уметности. Објавио је, поред већег броја текстова у часописима и зборницима радова, пет теоријских књига, седам књига огледа и критика, девет песничких књига и 12 књига превода са немачког језика.

